

GLOBALIZACIJA KAO SVJETSKI PROCES

GLOBALIZATION AS A WORLDWIDE PROCESS

Sadik Bahtić
Namik Čolaković

SAŽETAK

Globalizacija je svjetski proces kojeg diktiraju ekonomski razvijene zemlje. U suštini radi se o procesu prelaska iz industrijskog u informatičko društvo pri čemu uslove diktiraju visoko razvijene zemlje. Globalizaciju karakteriše sve veća međuovisnost nacionalnih ekonomija sa svjetskom privredom. U ovom radu će biti riječi o pojavi, pojmu i razvoju globalizacije, uzrocima i posljedicama globalizacije, efektima globalizacije i uticaju globalizacije na privredu i svjetske tokove.

Ključne riječi: globalizacija, svjetski proces, uzroci, globalisti, transnacionalne kompanije.

Key words: globalization, world process, causes, globalists, transnational companies.

ABSTRACT

Globalization is a worldwide dictatet by economically develeped countries. Essentially it is a process of transition from an industrial to an information societu where conditions dictate a highlu developed countries. Globalization characterize the increasing interdependence of national companies with global industry.

In this paper will oddress the phenomenon, concept and development of globalization, the causes and copsegueness of globalization, the impact of globalization on the economy und global trends.

UVOD

Globalizacija je svjetski proces koga diktiraju ekonomski razvijene zemlje. Radi se o pojavi novog tipa koju karakteriše politička, odbrambena, bezbjednosna, tehnološka, ekonomska i finansijski jaka baza. Ovi procesi su započeti 70-ih godina prošloga vijeka, a karakteristični su po parametrima globalizacije tržišta, proizvodnje, finansija, konkurencije, poslovanja i ekonomskih integracija uopšte. To je naročito vidljivo poslije 90-ih godina raspadom komunizma i blokvske podjele svijeta. Globalizacija političkih, ekonomskih i socijalnih procesa utiče na duboke promjene u geopolitičkoj strukturi svjetske zajednice, uključujući transformacije socijalno-političkog sistema, što ukazuje da se radi o novoj fazi u istorijskom razvoju čovječanstva. U ekonomskom smislu globalizacija je proces kojim se smanjuju ili potpuno ukidaju prepreke u međunarodnoj ekonomskoj razmjeni i povećava ekonomska integracija među zemljama u cjelom svjetu. Svjetska pojava i procesi globalizacije pretpostavljaju da se mnoštvo kulturnih, civilizacijskih, političkih, socijalnih, ekonomskih i drugih odnosa promjeni i poprimi planetarne karakteristike. Isto tako, globalizacija podrazumjeva rasprostranjenje svih svera ljudske djelatnosti, uključujući internacionalizaciju novca, kapitala, hartija od vrijednosti, prava, tehnologija, informacija, organizacije, robne razmjene, iskustva, prakse i menadžmenta. U tom kontekstu, neophodno je razlikovati forme globalizacije u okviru još uvijek postojećih imperija, kakva je npr. Velika Britanija sa Komenveltom. Ona obuhvata ogroman prostor i podazumjeva jedinstven politički i ekonomski sistem. Razilikuju se od formi

globalizacije koja se odvija djelovanjem multinacionalnih kompanija i internacionalizacijom svjetskih robnih marki. Na drugoj strani, prisutna je evropska globalizacija, posredstvom objedi-njavanja zemalja Evrope u Evropsku uniju. U savremenim uslovima prestaju da važe sve dosadašnje teorije međunarodnih ekonomskih odnosa, s obzirom da se globalizacija politika, odbrana, bezbjednost, privreda, finansije, tehnologija, informacije, proizvodi, usluge, ljudi, narodi i države. Globalizacija, praktično ulazi u sve pore društva jedne zemlje-od sirovina, trgovine, finansija i društveno-ekonomskog i tehnološkog razvoja. U dosadašnjem periodu razvoja procesa globalizacije, iskristalisala su se dva pravca u međunarodnim odnosima. To su vertikalna i horizontalna globalizacija.

Vertikalna globalizacija ukazuje:

- da se sva otvorena pitanja iz unutrašnjeg razvoja nacionalne privrede prenese na nivo globalnog,
- da se pitanje odlučivanja o pravcima razvoja sa nacionalnog prenese na nivo globalnog.

Horizontalna globalizacija ukazuje:

- da svi subjekti međunarodnog poslovanja treba da se međusobno povezuju i saradujuna transparentan način,
- da se subjekti u međusobnom poslovanju povezuju, prije svega na regionalnom nivou, ito prema kriterijumima zasnovanim na sopstvenim ciljevima i interesima,
- da se o svim pitanjima odlučuje na jednom mjestu.

Ukratko proces globalizacije sve više karakteriše povezivanje saradnje između nacionalnih država. Na taj način globalizacija pruža određene koristi, s obzirom da ubrzava društveno-ekonomski razvitak, tehnološke promjene i tehničku modernizaciju, ali zato stvara i određene nesigurnosti, kao i opasnosti jer je i

nesimetrična, pa djeluje jednostrano, pretežno u korist ekonomskih jačih i većih zemalja. Proces globalizacije djeluju i dvosmjerno, ne samo u porastu međuzavisnosti manjih, nego i velikih država, međusobno povezanih, ali i u odnosu na ostali svijet.

Na postojanje tendencija dvosmjerne globalizacije pokazuju podaci Evropske unije. Prema njima, zavisnost razvijenih zemalja u odnosu na države u razvoju bila je 1950 godine 10%, a 1990 je narasla na 20%. Regionalna struktura daje osnovu za definisanje strategije političkih i ekonomskih odnosa pojedine države sa svijetom. Iz ovih podataka se crpe opredjelenja za izbor spoljnih strateških partnera, pri čemu se insistira saradnja s najpovoljnijim i najmoćnijim.

Proces globalizacije nepovećava samo međusobnu zavisnost, nego vodi i ka smanjenju samostalnosti i suverenosti država u odlučivanju. To je nužna posljedica globalizacije, koja objektivno jača globalnost, a smanjuje nacionalne koncepcije privrednog razvoja, što u cjelosti mora slijediti i politika. Zato države koje ulaze u razne oblike globalnog povezivanja moraju biti spremne da se odreknu djela svoje suverenosti. Takvo odricanje ima svoje opravdanje samo ako se na taj način postiže trajna i veća politička i ekonomska korist. Integracije pojedinih zemalja su značajan podsticaj procesu globalizacije. Pravi se razlika između tri faze u regionalnoj ekonomskoj integraciji.

- stvaranje zone slobodne trgovine
- stvaranja zone carinske unije
- stvaranje ekonomske unije i tržište

Globalizacija označava dinamično ekonomsko, politički i kulturni proces koji je omogućen brzim razvojem na poljima transporta i komunikacija, a koji je često vođen željom multinacionajnih kompanija za osvajanjem novih tržišta:

- **Ekonomska globalizacija** označavaju prvom redu stvaranje i utvrđivanje pravila jedinstvenog svjetskog tržišta koje podstiče konkurenciju i razvoj.

Protivnici s druge strane-antiglobisti tvrde da velike multinacionalne kompanije koriste već zarađeni kapital da onemoguće stvaranje konkurenata sakojima bi morali djeliti tržište.

- **Politička globalizacija** je tjesno vezana uz ekonomsku globalizaciju. Postojanje jedinstvenog svjetskog tržišta smanjuje mogućnost nacionalnih država da direktno podstiču razvoj vlastite ekonomije zbog pravila koja nameću multinacionalne kompanije. Mjesto donošenja odluka se prenosi iz državnih u međunarodne institucije čime se smanjuje mogućnost ljudi da direktnim izborima predstavnika vlasti utiču na vlastiti razvoj.
- **Kulturna globalizacija** je susret različitih svjetskih kultura i običaja. Protok robe,kapitala i ljudi preko državnih granica nosi sa sobom i protok navika,običaja i kultura.

Iako se globalizacija ponekad mješa s amerikanizacijom i smatra se za opasnost po kulturni identitet,suverenost država i razvoj privrede.SAD nisu prozrokovale taj fenomen,on je prije svega rezultat tehnološke revolucije koja je omogućila efikasniju organizaciju.Amerikanci samo preusmjeravaju plodove globalizacije prema sebi zahvaljujući svom vodećem položaju u svjetskim odnosima.

UZROCI GLOBALIZACIJE

Uzroci globalizacije su tehnološke novine i napredak u oblasti razmjene informacija i u oblasti komunikacija.Ove oblasti imale su najveći doprinos u nastanku i razvoja globalizacije.Internet predstavlja obilježje globalizacije. Globalizacija finansijskog tržišta,prebacivanje novca sa jedne strane svijeta na drugu se odvija u djelićima sekundi,a organizacija transnacionalne proizvodnje i još mnogo toga bilo bi nemoguća bez ove tehnologije. Kraj

hladnog rata često se imenuje kao jedan od uzroka globalizacije. Tokom trajanja konflikta istok-zapad svijet je bio podjeljen,a što je značilo manju saradnju između država. Padom ove granice 1989/90 kontakti i saradnja među državama su se pojačali. Bivše države istočnog bloka otvorile su se i izašle na svjetsko tržište. Sve više država se odlučuje za demokratiju i tržišnu ekonomiju.

POS LJEDICE GLOBALIZACIJE

Kad govorimo o posljedicama globalizacije znači ocjenjivati,odnosno vrjednovati ostvarene i očekivane efekte jednog širokog i dugotrajnog procesa. Problem nastaje onda kad se suočimo s različitim ocjenama. Ocjene variraju između pozitivnih i negativnih.Globalisti smatraju da globalizacija poboljšava život u svim sferama. Ona pojačava svijest o planetarnoj zajednici čovječanstva,jača demokratske političke odnose,ljudska i građanska prava i omogućava širenje civilnog društva. Ljudi su bolje informisani i imaju veće mogućnosti da razvijaju i unaprijeđuju svoj biznis. Stvara se otvoreno društvo u kome različiti ljudi na lakši i djelotvorniji način mogu da razviju i zadovolje svoje potrebe. Sa druge strane pesimisti – antiglobisti smatraju da su posljediceglobalizacije uglavnom negativne,jer su pod pretežnim uticajem krupnog kapitala koji prvenstveno nastoji da zadovolji svoje interese za neograničenim profitom. To dovodi do daljeg siromašenja većine zemalja trećeg svijeta i stvaraju se nove napetosti i razlike između bogati i siromašnih.Nacionalne države su premalene za velike i prevelike za male probleme,a posljedice toga je erozija nacionalnih država.Nivoi na kojima se rješavaju problemi van nacionalne države doprinose ovoj erziji. Iza pojma erozija nacionalne države skriva se projekat Evropske unije. U Evropskoj uniji države su prenijele svoje nadležnosti na nadnacionalne organizacije ,pa su čak napravile i monetarnu uniju. Izvjesno je da

globalizacija utječe na smanjenje kompetencija nacionalnih država. Ekonomski faktori globalizacije orjentisani su isključivo na profit i u budućnosti neće mariti za nacionalne ekonomije,porijeklo proizvoda ili sirovina.

Međunarodna finansijska revolucija i njene ključne institucije ograničavaju pravo nacionalnoj državi da po svojoj volji kontroliše sopstvene carine,valuu ili fiskalnu politiku. Posljedice globalizacije na nacionalne države su dvojake,s jedne strane,ubrzana modernizacija,liberizacija ekonomskog i privrednog života,formalno uvođenje pluralizma i parlamentarizma,pravne države i ljudskih prava,oslobađanje civilnog društva itd. S druge straneposljedice su ograničavanje suverenosti,strukturalna zavisnost i stvarna podređenost nacionalnih država,represivna međunarodna podjela rada,tehnološko kmetstvo,dužničko i ekološko ropstvo,eksplatacija radne snage i prirodnih resursa,deformisani privredni razvoj,razvoj nerazvijenosti itd. Činjenica je da radnici u nacionalnim državama manje zarađuju nego u Evropi i ta će ta razlika u dogledno vrijeme ostati tako. To velikim kompanijama daje prostor da preseljavaju svoje fabrike u zemlje gdje je jeftina radna snaga. Zemlje gdje je jeftina radna snaga od doseljenja fabrika u svoju zemlju imaju korist, a i štete. Korist je da rješavaju pitanje zaposlenosti i rješavaju socijalne probleme, a štete su ništavanje prirode,ekologije itd.

TRANSNACIONALNE KOMPANIJE

Globalisti svoje interese ostvaruju preko multinacionalnih kompanija,kojima je profit na prvom mjestu i koje žele svakim danom da budu veće i moćnije,te da ostale subjekte u svijetu unište ili stave pod svoju kontrolu U oblasti svjetske proizvodnje 1999.godine postojalo je oko 60.000 transnacionalnih kompanija sa više od 500.000 filijala širom svijeta,koje su kontrolisale više od 25% svjetske

proizvodnje. Transnacionalne kompanije kontrolišu sve grane u svijetu,između ostalog procjenjuje se da 350 transnacionalnih kompanija u svojim rukama drži više od 40% ukupne svjetske trgovine. Transnacionalne kompanije su postale najveći dugoročni investitori u svijetu. Za dugoročna investiranja neophodna im je monetarna i valutna stabilnost zemalja gdje ulažu svoj kapital i odgovarajući pravni sistem zaštite svojih investicija i bezbjednost transfera dobiti.

U ostvarivanju svojih intetresa na svjetskim tržištima ove kompanije ne biraju sredstva:

- kupuju
- podkupljuju
- ucjenjuju
- špijuniraju
- prijete
- podržavaju ratove-ubijaju

Velike svjetske kompanije također vode međusobnu borbu u ostvarivanju svjetske dominacije nad sirovinama,energentima,vodom,prizvodnim kapacitetima dislociranim u svijetu,nad tržištima,nad finansijama,rukovodiocima različitih institucija itd.

Svoju globalnu moć transnacionalne kompanije ostvaruju putem kontrole tri najznačajnija tržišta:

- tržišta roba
- finansijska tržišta
- tržišta informacija i znanja

Transnacionalne kompanije su veliki,moćni i samostalni subjekti koji u funkciji ostvarivanja vlastitih interesa angažuju:

- vlade i ukupan državni establišment svojih matičnih zemalja
- državni establišment drugih zemalja
- establišment međunarodnih organizacija i institucija
- značalan broj različitih institucija i organizacija (npr.NVO)

Danas transnacionalne kompanije kontrolišu:

- više od 2/3 svjetske proizvodnje

– 3/4 međunarodnog transfera tehnologije

U obezbjeđivanju ove kontrole uz naprijed navedeno treba istaći da transnacionalne kompanije u posjedu imaju veliki kapital i koncentraciju vrsnih menađera. Jedan od najznačajnijih faktora njihove uspješnosti su briljantni menađeri koji znaju i umiju da sačinjavaju i rukovode sprovođenjem kvalitetnih strategija poslovanja i razvoja. Važno je istaći da globalisti za razliku od antiglobalista zauzimaju rukovodeće pozicije i u svom posjedu imaju više od 90% svjetskog kapitala.

ZAKLJUČAK

Vrijeme globalizacije zahtjeva nove koncepcije, vrsne menadžere, nove metode, nove tehnologije i komunikacije, jer postojeći pristup treba kontinuirano preispitivati, usavršavati i prilagođavati nastalim promjenama. Uticaj globalizacije na privredne tokove u Bosni i Hercegovini je veliki i zapaženo je nesnalaženje i nedovoljno razumjevanje svjetskih razvojnih trendova koje podstiču zakašnjele reakcije naše države na neprestane promjene u okruženju. U Bosni i Hercegovinije danas prisutno mnoštvo privrednih subjekata koji teško mogu da izdrže konkurenciju i sa sebi sličnim, a da negovorimo sa moćnim kompanijama iz zemalja razvijenog svijeta. S druge strane globalizacija i njeni ekonomski nosioci i protagonisti nameću politiku i ekonomske kriterije koje slabi i ekonomski nesposobni nemogu da izdrže ,pa umjesto da se razvijaju i napreduju ,oni stagniraju ili nazaduju i upadaju u sve veće dugove i dubioze. Također zaključak je ,da je globalizacija nezaustiv proces čije prednosti i dobre strane nisu na pravi način raspoređene ,o čemu bi se u budućnosti trebalo voditi računa.

LITERATURA

1. Stiglic. E Džozef, Protivrečnosti globalizacije, SBM-x 2002.
2. Đurović,R.(1977) Multinacionalne kompanije,Savremena administracija.
3. Michael,C. (1997) Transnational Corporations and the Changing,International Economic Systems, Transational Corporations no 3.
4. World Bank . Globalization, Growth and Poverty. Washington:World Bank 2002.
5. Vladimir Petrović, Globalizacija i budućnost,Beogradska otvorena škola Beograd.
6. Vuletić, V. Globalizacija-mit ili stvarnost, 2003.
7. Juričić Ljubo: globalizacija, EKONOMIST,BR. 9-10 /2000.
8. F.Turek : Globalizacija i globalna sigurnost,Interland d.o.o. Varaždin, 1999.
9. Stančić M : Globalno gospodarstvo i globalizacija,Ekonomski pregled 51 (9-10),Zagreb,2000
10. Grupa autora, Aspekti globalizacije, Beogradska otvorena škola, Beograd 2000.